

Sok sikert, hölgyeim!

Mindig öröm számunkra, ha valaki hazánk jó hírét öregbíti idegen országokban. Külön öröm, ha az illető hivatalosa, elkötelezettsége révén képvisel bennünket, ezúttal Törökországban. Jó alap ehhez, ha valaki részben nálunk végezte tanulmányait, mint az a két átlagon felüli „diáklány”, akik magyar tudományos fokozattal, illetve diplomával most térnek haza.

Ezúttal Naciye Güngörmüş hungarológust és Zeynep Üçbaşaran zongoraművészt szeretnénk bemutatni.

Elutazásuk előtt a Karagöz étteremben sok finom falat között beszélgettünk a múltról, a jövőről és terveikről. Mindketten hosszú éveket töltöttek Magyarországon, mindketten jól beszélnek magyarul. Zeynep szerénykedik: „Az én magyar tudásom azért megszerte van attól, ahogyan Naciye beszél.” — „Én viszont nem tudok olyan jól zongorázni!” — egyenlít Naciye, aki valóban anyanyelvi szinten használja nyelvünk finomságait, ismeri a népi szólásokat, a szlenget, de a pallérozott kifejezéseket is. „Ezt tanáromnak, Fábián Pál professzor úrnak köszönhetem elsősorban, aki nagy súlyt helyezett a fordultatos szép beszéd, a különleges kifejezések elsajátítására” — magyarázza Naciye.

Naciye Bulgáriában született. Már 15 éves volt, amikor a család áttelepült Törökországba. Bár otthon törökül beszéltek, az iskolában a bolgárt is anyanyelvi szinten elsajátította. Törökországban francia iskolába írták be, így megtanult franciául is. A nyelvek iránti érdeklődést talán gyermekkori élményei keltették fel benne, ezért iratkozott be az Ankara Üniversitesi nyelvi fakultására.

No, de miért pont a magyart választotta? — kérdelem tőle. „Hallottam, hogy a török és a magyar rokon népek. Ez kíváncsivá tett, vajon milyen lehet az ő nyelvük?” — válaszolja.

Az egyetemet 1987-ben végezte el, és ugyanebben az évben megpályázta

az Ankara Üniversitesi Hungarológiai Tanszékén meghirdetett egyetemi kutatói állást, és 1988-ban munkába is állt.

Magyarországon 1986-ban járt először, amikor magyar ösztöndíjjal részt vett a Debreceni Nyári Egyetemen. Majd 1990-ben jött hosszabb időre mint aspiráns az ELTE Bölcsész tudományi Karának Magyar Nyelv- és Irodalom Tanszékére. Tudományos vezetője a már említett Fábián Pál professzor volt. Tanárai többek közt: Benkő Loránd, E. Abaffy Erzsébet, Rácz Endre, Szathmári István és az azóta elhunyt Károly Sándor, akikre ma is nagy szeretettel emlékezik.

1991—1993 között Szegeden a JATE Altajisztikai Tanszékén török lektorként dolgozott, de másoknak is szívesen segített török tudásuk fejlesztésében. Így kerülttem vele én is kapcsolatba. Először nyelvórákat vettem tőle, majd fordításaim során rendszeres és nagyon készséges segítőtársnak bizonyult. Mivel sokszor találkoztunk, azt is tudom, hogy a kandidátusi védésre való felkészülés során mennyi gondot, nehézséggel küszködött.

Volt, amikor így állított be hozzám: „Előbb-utóbb vagy Bakırköyben vagy a tahtalıköyben fogok kikötni...” (Bakırköy isztambuli városrész, itt van az elmeorvosi intézet, a „Lipótmező”, tahtalıköy pedig a temetőt jelenti a szlengben.) Szerencsére egyik sem lett igaz. Végül ez év július 22-én összeült a bizottság Kakuk Zsuzsa turkológus, egyetemi tanár elnökletével, és Naciye sikeresen megvédte disszertációját, amelynek címe „A mai magyar és török igék összevető morfológiai-szemantikai vizsgálata” volt.

A dolgozat kifejezetten gyakorlati jelentőségű: a törökül, illetve magyarul tanuló diákok munkáját kívánja vele segíteni. A bizottság tagjainak az volt a véleménye, hogy nem szabadna megállni ezen a ponton: el kellene készíteni egy jól használható, korszerű magyar-

török nyelvtankönyvet. Ez persze már a jövő tervei közt szerepel. Naciye végére hazatérhet, és ősztől az Ankara Üniversitesi tanáraként fogja oktatni a hungarológia-szakos hallgatókat. Eszményképe Rásonyi László professzor, aki évekig volt az ankarai Hungarológiai Intézet vezetője. Rásonyi iránti tisztelete és elkötelezettsége abból a cikkből is kiérződik melyet halálának 10. évfordulójára írt, és amelyet e számunkban közlünk.

A másik ifjú hölgy, Zeynep viszont a zenével jegyezte el magát már kisgyermek korában. Erről így beszél: „2-3 éves koromban, mikor már be tudtam kapcsolni a rádiót, addig tekergettem az állomás keresőt, amíg zongoraműsikát nem hallottam. Akkor aztán a polcon, asztalon elkezdtem az ujjaimat billegetni, mintha zongorán játszanék. Szüleim zenekedvelő emberek, de otthon nem volt zongora. Végül aztán a szomszédasszony nógatására 4 éves koromban elvittek a zeneiskolába. Ott énekeltettek, és rögtön fel is vettek az Istanbul Belediye Konservatuariába.”

Ottani zongoratanára Özen Veziröğlu volt, aki tehetséges tanítványának megpróbált külföldi ösztöndíjat szerezni.

Hogy került Magyarországra? — Kérdeztem tőle.

„Tanáromnak volt egy jó ismerőse a bécsi zeneművészeti főiskolán, őt hívta fel, hogy segítsen oda bejuttatni. Ő azonban azt javasolta, hogy ha igazán jó tanárokhoz akar engem küldeni, akkor a Budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolára próbáljon beíratni. Így kerültem hát Budapestre...”

Kik voltak a tanárai?

„Az első két évben Zempléni Kornél és Nemes Katalin. Zempléni főleg Bach interpretálása terén segített sokat. Aztán a harmadik évtől kezdve Lantos

(Folytatás a következő oldalon!) ➔

István és egy fiatal zenepedagógus, Kecskés Balázs. Lantos Istvánt mint művészt és pedagógust egyaránt nagyra értékelem. Igen sokat köszönhetek neki. Kamarazene tanárom pedig Mihály András volt."

Arról faggatom, hogy mint külföldinek, de főként mint törököknek, voltak-e gondjai Magyarországon. Nem „rőták-e” fel neki például a 150 éves török megszállást?

„Persze, hogy előhozták, de inkább csak tréfásan.” — Válaszolta. „Viszont azt többször éreztették velem és többi külföldi diáktársaimmal is, hogy mi nem annyira tehetségünknek, hanem a pénzünknek köszönhetően vagyunk itt.”

Diplomahangversenye 1993. február 2-án volt a Zeneakadémia kistermében, ahol Bach Olasz Koncertjét, Beethoven Pastoral-szonátáját, illetve a szünet után Chopin h-moll szonátáját játszotta. Különösen az utóbbi művet hallgatva érezhettük, hogy valódi művész, aki mély átéléssel és briliáns technikával játszik. Valóban maradandó élményben volt részünk. Talán nem véletlenül: mint mondja, Chopin a kedvencei közé tartozik. Bartókot is szereti, néhány Bartók-mű szerepel is repertoárjában, de Chopin mellett Ravel és Brahms műveit kedveli legjobban.

Bár tavaly megkapta a „zongoraművész-tanári oklevelet”, de még egy évet maradt, hogy továbbképezze magát.

Tervei?

„Felvételiztem a freibergi Hochschule für Musik mesterképző kurzusára. Egy híján maximális pontszámot értem el, de hogy felvesznek-e az a létszámtól is függ. Ha nem sikerül, hazamegyek Isztambulba tanítani, és természetesen koncertezni szeretnék ott-hon és a nagyvilágban.” Majd kicsit elgondolkozva így fejezi be: „Hét szép és felejthetetlen esztendő után azt hiszem sírva fogok búcsút venni Magyarországtól.” Majd hamiskásan kacskintva hozzátesszi: „Mint őseim 300 évvel ezelőtt.”

Reméljük, a budapesti hangversenytermekben újra találkozunk!

Mindkettőjüknek sok sikert, tartalmas jövőt kívánunk!

Puskás László

RÁSONYI LÁSZLÓ

Emlékezés Rásonyi Lászlóra, az ankarai Hungarológiai Intézet első vezetőjére, halálának 10. évfordulója alkalmából.

Rásonyi László Liptószentmiklós-on született 1899. január 22-én és 1984. május 4-én halt meg Budapesten, 85 éves korában. A neves magyar turkológus szervezte meg és több, mint 10 éven át vezette az ankarai Hungarológiai Intézetet, a mai hungarológiai tanszéket. Egyetemi tanulmányait Budapesten, a Pázmány Péter Tudományegyetemen végezte, ahol olyan professzorok előadásait hallgatta, mint a fiatal Németh Gyula (1890-1976) és Gombocz Zoltán (1877-1935), akiknek ösztönzésére a magyar-történelem főszak mellé a turkológiát is felvette. Németh Gyula hatására a turkológia vált érdeklődésének központjává. 1921-ben kiváló eredménnyel fejezte be egyetemi tanulmányait. Doktori disszertációját „A magyar oklevelekben előforduló kun nevek elemzése” címmel írta meg. Török filológiából Németh Gyulánál, magyar nyelvészetből Gombocz Zoltánál, magyar történelemből pedig Angyal Dávidnál (1857-1933) doktorált.

1922-ben az MTA Könyvtárának munkatársa lett. Mint fiatal pályakezdő több alkalommal kapott ösztöndíjat külföldre, többek között Berlinbe, Helsinkibe és a Feridun-díj nyertesként Isztambulba.

Rásonyi 1934-ben meghívást kapott Törökországba, hogy a Török Nyelvtudományi Kongresszuson tartson magyar-török vonatkozású előadást. E meghívás, valamint az előadás sikere hosszú évekre meghatározta Rásonyi sorsát és ezzel együtt a török-magyar kulturális kapcsolatokat is. Rásonyi, „Török-magyar érintkezések” című előadása megtetszett Kemal Atatürknek (1881-1938) is, aki mindig is figyelemmel kísérte a külföldi turkológusok, de különösen a magyar nyelvészek, történészek, illetve keletkutatók munkáját.

Így vetődött fel a Hungarológiai Intézet létrehozásának az ötlete az épp akkoriban szervezés alatt álló ankarai egyetemen belül, azon a mai Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Cöğrafiya Fakültesin, azaz a bölcsészettudományi karán. 1935-ben külön rendelet alapján a török kormány által felállított intézmény 1982-ig viselte

a Hungaroloji Enstitüsü nevet. Azóta viszont az ún. Nyugati Nyelvek és Irodalmak Tanszékcsoporton belül működik a Hungaroloji Anabilim Dalı néven.

A magyar-török kapcsolatok ápolására alakult Hungarológiai Intézetet a törökországi turkológiai kutatások kiegészítőjének is szánták, s emiatt az intézet kezdetben szervezetiileg is összetartozott a Török Tanszékkel. Az volt a célja, hogy a török közvéleményben gyökeret verjen az a meggyőződés, hogy a hungarológia a török nemzeti tudománynak, a turkológiának elengedhetetlen segéd tudománya. Atatürknek ez a döntése messzirelátó volt a török tudomány és művelődés terén. Hogy Kemal Atatürk mennyire fontos vállalkozásnak tekintette ezt, bizonyíték rá, hogy az ő személyes meghívására a Dil ve Tarih-Cöğrafiya Fakültesire külföldről szerződött professzorok közül elsőnek Rásonyi László érkezett Ankarába, azzal a szándékkal és megbízatással, hogy szervezze meg az egyetem hungarológiai intézetét. Így lett Rásonyi az ankarai magyar intézetnek első tanára és első vezetője, aki élete végéig elkötelezett híve, szószólója maradt a török-magyar kulturális és tudományos kapcsolatok fejlesztésének.

Rásonyi 1935-től 1942-ig tanította a magyar nyelvet, történelmet az intézetben, közben azonban tudományos kutatásokat is folytatott, illetve előadásokat tartott. Ő volt az, aki létrehozta az ankarai Hungarológiai Intézet könyvtárát is.

Rásonyi László tevékenysége már az első években kiterjedt a kulturális élet számos területére. Többek között ő volt az egyik szervezője az 1937-ben Isztambulban megrendezett „Nemzetközi Régészeti és Történettudományi Kongresszus”-nak, és Rásonyi irányításával állították össze a közép-ázsiai török és magyar történelmi kiállítás anyagát is, amelyet a Dolmabahçe Sarayban állítottak ki.

Kezdeményezője, illetve szervezője volt Bartók Béla (1881-1945) 1936-os, törökországi népzene gyűjtő

útjának, és ezzel előmozdította a magyar-török népzene kutatását is. Rásonyi kezdeményezésére érkezett Törökországba Fekete Lajos (1891-1969) levéltáros, aki egy speciális bizottság élén részt vett a török Állami Levéltár rendezési munkálataiban.

Az ő idejében a hallgatók a négy-éves képzési idő alatt el tudták sajátítani a magyar nyelvet, ismereteket szereztek a magyar irodalomból, nyelvészeti kutatásokból, különös tekintettel a magyar-török kapcsolatokra. Miután 1939-ben sikerrel tette le vizsgáját az első végzős magyar szakos hallgató, azt olyan fiatalok is követték, akik később a török tudományos és kulturális életben nagyon fontos szerepet tölthettek be. Például Tayyib Gökbilgin, İbrahim Kafesoğlu, Ahmet Temir, Ziya Tuğal, Nihat Sami Özerdim, Şerif Baştav. A negyvenes években a hallgatók magyar nyelvtudásának előrehaladtával elkezdtek törökre fordítani a magyar szépirodalmi műveket, szakmai tanulmányokat, könyveket. Hüseyin Namık Orkun, Tayyip Gökbilgin, Ziya Tuğal és Nihat Sami Özerdim tollából ismeretéseket jelentek meg a magyar irodalomról, nyelvészetről. Hajdani tanítványai mellett Rásonyi szorgalmazta és bízta azokat a török fiatalokat is, akik a harmincas években Magyarországon folytatták tanulmányaikat, különösen a mezőgazdasági egyetemen. A török olvasó akkor vehette kezébe például Zilahy Lajos: Két fogoly (İki esir) című regényét, amit Zahir Törümküney fordított, épp úgy mint Földes Jolán: A halászó macska utcáját (Balık Tutan Kedi Sokağı). A lefordított regények nem mindegyike volt remekmű, de maga a fordítás ténye mindenképpen figyelemre méltó dolog volt.

Közben Rásonyi a tudományos és kulturális kapcsolatok fejlesztése mellett diplomáciai úton is szorgalmazta a magyar-török kulturális egyezmények megkötését, amelyek többek között a kölcsönös egyetemi, illetve tudományos intézmények támogatását, lektorok küldését, külföldi szakemberek meghívását, nyári táborokat, diák- és tankönyvcserét tartalmaztak. Mindezt mire építeni. Rásonyi közreműködésével újabb és újabb magyar előadók érkeztek Törökországba. Az egyik Pa-

lotay Gertrúd volt, a Néprajzi Múzeum munkatársa, aki vetítettképes előadást tartott a hódoltság kori magyar kézművek török vonatkozásairól. Ugyanakkor török tudósok magyarországi látogatásáról tudósított a Kőrösi-Csoma Társaság tájékoztatója.

Bár a második világháború idején Törökország semleges maradt, ám a kialakult politikai helyzetben az emberi kapcsolatok terén is megjelent a bizalmatlanság. Rásonyi ezekben a nehéz időkben tovább tanított a hungarológiai tanszéken, sőt még külföldi vagy magyarországi ösztöndíjat is tudott biztosítani számos fiatalnak. A Debreceni Nyári Egyetemen 1935-ben még nem volt török hallgató, de a következő években a résztvevők száma egyre nőtt, és 1939-ben már 22-en tanultak ott magyar nyelvet, irodalmat és történelmet.

A Hungarológiai Intézet könyvtárának állománya akkoriban már meghaladta a kétezer kötetet, ugyanis a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatási Minisztérium által kiküldött könyvekből és a volt Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet könyvtárának egy részéből a Hungarológiai Intézet könyvtára gyorsan gyarapodott.

Rásonyi 1938-tól 1941. szeptember 1-jéig rendes egyetemi tanári beosztásban dolgozott Ankarában. Ebben az időben egyetemi felolvasó ülést tartott „A kunok szerepe a Duna-medencében” címmel. Előadása ürügyén tovább bővült kutatási területe is. Felkérték, hogy az egyetemi hallgatók részére is tartson hasonló, e témakörből vett kötelező előadásokat, egyúttal azzal is megbízták, hogy írja meg a nem mohamedán törökség Kelet-Európára gyakorolt hatásának történetét. A háborús idők ellenére Rásonyi továbbfejlesztette az egyetemi és a kulturális kapcsolatokat. Ebben segítségére volt az is, hogy jól beszélt a török nyelvet és ismerte a török életmódot. Nagyon jól tudta azt, hogy a nemzeti érzésre alapozva sok mindent el lehet mondani, különösen ha azt keressük, ami összeköti, nem pedig ami szétválasztja a két népet. A háború idején például a Varlık című irodalmi folyóiratban cikkeket írt a finn-magyar-török történelmi összefüggésekről. Bizonyítani akarta, hogy a törökség és a magyarság sorsfordu-

lójn egyaránt jelen voltak győztes és szenvedő népek.

A Türk Tarih Kurumu, azaz az akkori Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti (Török Történettudományi Intézet) úgy határozott, hogy felkéri Rásonyt, hogy írja meg a törökök történetét a török olvasók számára.

Ennek nyomán készült el a „Dünya Tarihinde Türkler” (Törökök a világtörténelemben) című könyve, amelynek második ankarai tartózkodása alatt bővített kiadása is napvilágot látott 1971-ben. E könyvének kettős célja volt: a török nyelvű kiadásnak az egységes török öntudat és nemzeti szellem fejlesztése, a német nyelvűnek pedig a Nyugat informálása. Szándékában állt, hogy megszüntesse azt az előítéletet, amely szerint Európa a törökségben és rokonaiban csupán az ázsiai barbárokat volt hajlandó látni.

1942-ben elhagyta Törökországot, mert a Kolozsvári Egyetemre készült, az ottani török tanszék megszervezésére. A sors azonban másképpen rendelkezett: végül is a Budapesti Balkán Intézetbe (1947-1949), onnan pedig az MTA Könyvtárához került ismét, ahol megbízást kapott a Keleti Könyvtár, mai nevén a Keleti Gyűjtemény megszervezésére. Itt dolgozott 1962-ig, nyugdíjazásáig. Ekkor ismét új korszak kezdődött életében. A háborús körülmények, a két ország eltérő politikai nézetei miatt időközben majdnem nulla csökkent politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatokat próbált újra fellendíteni. Ankarai tanítványai meghívására 1963. június 30-án ismét Törökországba érkezett. A munkát ott folytatta, ahol abbahagyta. A Hungarológiai Intézet csak nehéz körülmények között tudott működni. Az addig kiépített szép kapcsolatok elsősorban politikai okok miatt megszakadtak. Ankarába érkezve Rásonyi azt tapasztalta, hogy az intézet ugyan megvan, de nincs tanítás, a könyvtár pedig húsz év alatt szinte semmit sem gyarapodott. Erre Rásonyi segítséget kért a könyvtár felfrissítésére a budapesti Kulturális Kapcsolatok Intézetétől.

Rásonyi a korábbi évek tapasztalataiból kiindulva a lehető legjobbat választotta: A befagyott viszonyok felolvasztása érdekében kicsi, de biztos lépésekkel igyekezett javítani a hely-

(Folytatás a következő oldalon!) ➡➡

zeten. A professzor mindenképp a tudományos élet területeire fordított nagy figyelmet. Az intézet a kedvezőtlen körülmények ellenére is megpróbált újra közreműködni magyar szépirodalmi művek lefordításában. A régi tanítványokkal együtt az új hallgatók is részt vettek az újra elkezdett „Magyar költészet” című török nyelvű antológia munkájában. Ezt a „Szenvedélyek tengere” című török költészeti antológia mintájára tervezték, amely Hazai György közreműködésével 1961-ben jelent meg Budapesten. A mű kellő segítség hiányában nem készülhetett el. Könyvekre, kiadványokra lett volna szüksége a munkához, amelyet azonban többnyire nem kapott meg.

A rossz politikai viszonyok ellenére kilendítette a holtpontról a Türk Tarih Kurumu és az MTA Könyvtára közti csereakciót. Kezdeményezte Erdélyi István régész meghívását, aki belső-ázsiai kutatásokkal foglalkozott, és akinek eredményei a politikai elzárkózás miatt Törökországban addig ismeretlenek és hozzáférhetetlenek voltak.

Ugyancsak ő kezdeményezte Molnár József építész meghívását is, aki a magyarországi török kori emlékek szakértőjeként vált ismertté. Rásonyi professzor változatlanul hirdette, hogy a két nép akkor tudja legjobban megismerni egymást, ha lehetővé válik a szabad utazás, ha felújítják a diák-, illetve lektorcsereket. Ennek eredményeképpen 1967-ben, mintegy húsz év múltán, ismét ott láthatjuk a török fiatalokat a Debreceni Nyári Egyetemen.

Rásonyi életének ezt a szakaszát szüntelen küzdelem jellemezte. Szakadatlan harcot vívott a bizalmatlansággal, a meg nem értéssel, a bürokráciával. Ha kellett, olykor évekig napirenden tartotta egy-egy kérdés megoldását. Szervezett, tanított, lektorált, s közben készült arra, hogy ha már végleg elhagyja Törökországot, akkor se legyen majd törés az általa megkezdett munkában. Azt akarta, hogy felkészült utód kerüljön az intézet élére, akinek szívügye lesz a török-magyar kapcsolatok további sorsa. Szerette volna, ha nem is magyar, de hozzáértő személy irányítsa az általa oly nagyon szeretett intézet munkáját. Mindig is sürgette, hogy küldjenek törökök jól tudó lektort segítségére. A támogatás azonban mindkét ország részéről késett, és évekig nem valósulhatott meg ez a szép álmom. Ő azonban maradéktalanul telje-

Barátok között...

Ez év június 25. és július 9. között a Fővárosi Önkormányzat Cseppekő utcai Gyermekotthona diákjai és tanárai kététhetes autóbussz-kirándulást tettek Törökországban. A kirándulás a Tekirdağ-i 50. Yıl Ortaokulu, valamint az isztambuli Kabataş Erkek Lisesi-vel 1990-ben aláírt kulturális és oktatási csereszerződés keretében Szickné Tóth Kornélia, a Magyar-Török Baráti Társaság vezetőségi tagjának szervezésében és a Soros Alapítvány anyagi támogatásával jött létre.

A kalandokban is bővelkedő utazás során az ősi városba, Marmara Ereğlisibe is ellátogattak. A város Rodostó és Isztambul között, a Márvány-tenger partján fekszik.

A helyi napilap, a Haber június 29-i száma, az alábbi közleményben számolt be a magyar csoport látogatásáról:

„Magyar tanárok és diákok Marmara Ereğlisiben

Magyar tanárok és diákok ismerkedtek Törökország tájaival, történelmével dr. Bidzsári Haszán vezetésével. A csoport a Nemzeti Oktatási Igazgatóság meghívására látogatott hozzánk.

Leles honfitársunk, Mehmet Serez, helytörténeti kutató kalauzolta őket a történelmi és túrisztikai látnivalók között.

Hivatalában keresték fel a járás vezetőjét, Yaşar Gült, a kajmakám-ot, aki ebéden látta vendégül az egész társaságot.

Gül effendi pohárköszöntőjében kiemelte: „Az ilyen látogatások nagyon jó alkalmat adnak arra, hogy két ország polgárai közelebb kerüljenek egymáshoz. Ha ez a találkozás diákok között történik, az csak még emeli a dolog jelentőségét!”

A magyar vendégek ellátogattak a városi önkormányzat vezetőihez is.

Az oly szívesen fogadott csoport vezetője, Nelli asszony, aki egyébként a Magyar-Török Baráti Társaság vezetőségi tagja, hangsúlyozta: „Minden sokkal szebb volt, mint azt előre elgondoltuk. Örülünk, hogy ilyen kedves emberekkel ismerkedtünk meg. Együttal meghívjuk Marmara Ereğlisi diákjait hozzánk, Magyarországra.”

sította kötelességét. Elérte azt is, hogy sok viszontagság után elindult az Ankara Üiversitesi DTCF és az MTA Könyvtára közti könyvcseré.

Nyolc éves második ankarai tartózkodása után, 1971-ben végleg hazatért Rásonyi László professzor, és ezzel ismét nehéz idők következtek a Hungarológiai Intézetre. Amit Rásonyi ott elvégzett, az példaadó volt a magyar kulturális és tudományos élet történetében. Töretlen munkáját sajnos nem koronázta egyöntetű elismerés és siker.

Fáradtan és betegen érkezett haza 1971-ben, de az utolsó percig mindent elkövetett, hogy fenntartsa a magyar-török kapcsolatokat és annak jelentőségére mindig felhívta a figyelmet.

Mind magyar, mind pedig török részről mindent meg kell tehát tennünk annak érdekében, hogy ez a régi, jó szándékkal létrehozott intézmény újból

a legkedvezőbb körülmények között működhessen, s a magyar-török tudományos és kulturális kapcsolatoknak fontos alkotóműhelye legyen. Hiszen évekkel korábban az Ankarai Egyetem indította el azt a programot, amely szerint Magyarországra küld török fiatalokat tudományos továbbképzésre, hogy a helyszínen tanulják meg a nyelvet, amelynek segítségével előbbre viszik a török tudományt.

Kutatásainak központjában a magyar és a török nevek, a török népek története, irodalomtörténete és a magyar őstörténet etnikai, nyelvi problémái állottak.

Főbb művei még: Török nyelvtan (Budapest, 1960); A magyar keletkutatás orosz kapcsolatai (Budapest, 1962); Hidak a Dunán. A régi török népek a Dunánál (Budapest, 1981); Onomasticon Turcicum (Budapest, 1986).

☞ Naciye Güngörmüş

Süleyman Demirelnek, a Török Köztársaság elnökének magyarországi tartózkodásában központi szerepet játszik a „Nagy Szulejmán és kora” kiállítás megnyitása, és a szultán szobrának szigetvári leleplezése. Ezért felidézünk és közöljük a „Dél-somogy” karácsonyi mellékletében, 1913-ban megjelent írást, amely Nagy Szulejmán turbéki emléktáblájának leleplezési ünnepségéről tudósított:

TÖRÖK ÜNNEPÉLY

Szulejmán császár emléktáblájának leleplezési ünnepsége Turbékon, 1913. november 16-án.

Két országra szóló, történelmi jelentőségű, díszes ünnepélye volt Szigetvárnak 1913. november hó 16-án. A legnagyobb török szultánnak, Szulejmánnak emléke megörökítésére a turbéki búcsújáró hely temploma falában elhelyezett táblát leplezte le a török testvér nemzet képviselője, Ahmed Hikmet bej budapesti török főkonzul e napon, Szigetvár város képviselésével karöltve, valóban lélekemelő, magaslatos és meghatározó ünnepség keretében, sok ezer főnyi nagy és díszes közönség jelenlétében.

A testvérítés e történelmi jelentőségű szép ünnepén a török ünnepelte a magyart, a magyar ünnepelte a törököt. A legdicsőségesebb Oszmán-házbeli uralkodó emléke magasztalására felzendült a magyar himnusz, elhangzott a magyar ünnepi beszéd, a nagynevű magyar hős, Zrínyi Miklós emléket töröknyelven lelkesen ünnepelte az Ottoman birodalom kiküldöttje.

1566. szeptember havában, több mint negyedfél évszázaddal ezelőtt, Sziget vára ostroma alatt halt meg Szulejmán Khán Gázi, kinek szívét és belső részeit azon a helyen temették el Turbékban, ahol ma a búcsújáró hely temploma van. Azért helyeztetett el az emléktábla e templom falában.

A török-magyar történelmi források azt állapítják meg, hogy a fényes Szulejmán belsőrészeinek a temetkezési helyén mauzoleum épült, mely a török uralom alatt, nagy mohamedán zárándokhely volt. Amikor aztán a török világnak vége lett Magyarországon, természetesen a mauzoleum is magyar kézre került, de nem pusztult el, sőt kegyelettel tartott fenn. Majd a magyarok átváltoztatták búcsújáró helyé. Így lett a hajdani török mauzoleumból magyar r. kath. templom, s ahol hajdan

a mohamedán hívő borult le zarándok útjában Szultán Szulejmán Khán Gázi történelmi nagysága előtt, ugyan ott ma a magyarok Nagyasszonyának kultusza virágzik. Így alakult át a mohamedán zárándokhely r. kath. magyar búcsújáró helyé, ahova messze földről ezer számra tódulnak a hívők a búcsú alkalomával, különösen augusztus 15-én Nagyboldogasszony napján.

A hely neve is az idők folyamán átférférfódott, magyarosodott. A feljegyzések ugyanis azt igazolják, hogy a török uralom idejében e helyet a törökök „Türbé”-nek (mauzoleum) hívták, majd utóbb ebből lett aztán magyar kézre jutása után Türbék, végül pedig a mai Turbék. A negyedfélszáz év előtti világ leghatalmasabb császárnak a szíve ma is itt porlad.

*

Dr. Mészáros Gyula a kiváló magyar orientalista kezdeményezésére pár évvel ezelőtt Fahr-Eddin bej budapesti akkori török főkonzul mozgalmát indította meg a törökök közt e reájuk nézve dicsőséges emlékü hely valamelyes emlékekkel való megjelölése iránt, ki ennek folytán kormányra utasítására megkereste Zichy Gyula gróf pécsi püspököt e tárgyban, hogy engedje meg egy emléktábla elhelyezését a turbéki r. katólikus templom külső falán; a püspök ebbe készséggel bele is egyezett. A közben beállt török-balkán háború bizonyodalmi s ezzel kapcsolatban Fahr-Eddin bejnek Cettinijébe követté történt áthelyeztetése következtében a kegyeletes munka halasztást szenvedett, de Ahmed Hikmet bej, a magyarok iránti vonzalmáról előnyösen ismert kiváló török tudós és költőnek budapesti török császári főkonzullá történt kinevezése, aki Fahr-Eddin bejnél is nagyobb lelkesedéssel karolta fel a szép eszmét — újabb lendületet adott a kegyeletes tervnek! Ahmed Hikmet elődjének

munkáját nagy lelkesedéssel folytatta s azt be is fejezte. Úgy, hogy 1913. év nov. 16-án az emléktábla ünnepélyesen lelepleztetett.

*

Erre az ünnepélyre: Ahmed Hikmet bej török császári főkonzul és kísérete, Abdul Latif effendi, a budapesti muzulmán hitközség elnöke, Huszein Arif műegyetemi hallgató, dr. Mészáros Gyula és dr. Gyulai Ágost november 15-én este érkeztek Szigetvárra. A pályaudvaron nagy közönség, élén Farkas János bíróval és Vargha Sándor főjegyzővel várta és lelkes ovációval fogadta az érkezőket, kiket a városbíró és a főjegyző üdvözölt meleg, szeretetteljes szavakkal, melyekre a főkonzul válaszott hasonló melegséggel teli rövid beszédben. Azután hosszú kocsisor által kísérve a kivilágított utcákon, a városba hajtottak, a közönség lelkes éljenzése közt.

Még az este saághi dr. Rusa Ernő kir. közjegyző vendégszerető házában jöttek össze az érkezett vendégek és a város összes előkelősége, ki a vendégek tiszteletére vacsorát adott, melyen melegen ünnepelték a törököket, a vendéglátó házigazdát és feleségét, ahonnan csak éjfél utáni egy óraker oszlottak szét.

Másnap, vasárnap korán reggel mozsárdörgés ébresztette fel Szigetvár lakosságát, jelezve, hogy nagy ünnepélyre virradt a város, hogy a török-magyar testvér nemzet ünnepet készül ülni ott, ahol egykor patakokban folyt a török és a magyar vér egyformán.

Kilenc óraker kezdtek gyülekezni a városházán a vendégek, amikor rá váratlanul, meglepetésszerűen odaérkezett nyolc boszniai török úr is, hogy a nagy Szulejmán szultán emlékére rendezendő ünnepen részt vegyenek, kik aztán jól megérdemelt ovációban is részesültek.

(Folytatás a következő oldalon!) ➡

(Folytatás az előző oldalról!)

Fél tíz órakor indult meg a mintegy 120 kocsiból álló kocsisor a turbéki templomhoz, a zászlódíszben levő utcákon keresztül, legelő két banderista lovas által vezetve, a kocsisor élén Ahmed Hikmet főkonzullal.

A török és magyar zászlókkal díszített turbéki templomhoz érve óriási közönség és mozsárdörgés fogadta a vendégeket. Aztán a közönség elhelyezkedik, majd az ünnepség kezdetét veszi és felhangzik a Hymnusz, melyet a Szigetvári Dalosegyesület énekelt el. Ezután Ahmed Hikmet bej felment az emelvényre, a török nemzet és a török kormány nevében török nyelven gyönyörű beszédet mondott s beszéde közben lehullott az emléktábláról a lepel. Beszédét nyomban, az emelvényre felmenve dr. Mészáros Gyula magyarra fordította le, viharos éljenzések kíséretében.

A leleplezett emléktáblát Vargha Sándor városi főjegyző a város képviselőtestületében gondozás és az utókor számára leendő megőrzés végett átvette.

A Dalosegyesület ekkor a török himnusz török nyelven énekelte el, aminek hallatára a török főkonzul úgy érzékelte, hogy szemei megteltek könnyekkel.

Végül az ünnepi szónok, saághi dr. Rusa Ernő kir. közjegyző lépett az emelvényre és sok éljenzéssel kísérve tartotta meg lendületes, magas szárnyalású ünnepi beszédét.

Záradékkul a Dalosegyesület a Szózatot énekelte, mellyel az ünnepély véget ért.

Délben pedig a török vendégek tiszteletére ünnepi lakoma volt a Korona szállodában, amelynek befejeztével hosszas és meleg búcsúzkodások után a török testvérek haza utaztak.

A Szulejmán emléktábla török és magyar felírásának szövege a következő:

„ISTEN AZ ELSŐ ÉS ÖRÖKKÉ VALÓ”

Szigetvár ostromának idején a 794.-ik esztendő Szefer havának 22.-ik napján Ófelségének az Örökkévalóság Hazába költözött törvényhozó Szultán Szulejmán Khán Gázinak, fejedelmi szíve és belső részei ezen helyen temetettek el, ahol egykor síremléke állott.

Isten irgalma legyen vele!

Ahmed Hikmet bej, budapesti főkonzulságának idejében állíttatott fel az 1331.-ik hidsrai esztendőben. (1913. nov. 16.)

Új Rákóczi szobor Tekirdağban

Ül a fejedelem. Méltósággal, egyenes derékkal. Szeme messzire réved, talán a Márvány tenger túlsópartján az Erdek feletti Kapı Dağı hegy elmosódó sziluettjét nézi. A tenger morajlik, akárcsak két és fél évszázaddal ezelőtt. A fejedelem arca merev, szigorú. Kuruc fővege, a Mányoki portréről olyannyira ismert dús haja, bajusza most is látható, csak a vezér büszke tekintetét nem lehet meglesni rajta. Szomorú, elmélkedő ez a fejedelem. Sovány alakját kiemeli a zsinóros mente, de egyszersmind azt is láttatni engedi, hogy ez a sudár derekú ember még nem adta fel a harcot. Alkot, gondolkodik, cselekszik. Sajátságos filozófiájú szobor.

Maga a szobor impozáns. Fehér márvány talapzaton hatalmas, lenyűgöző a kétszeres életnagyságú — most még aranyfényben pompázó — bronz alak. Elég sok országát bejártam már a világnak, de nem hiszem, hogy idegen földön magyar történelmi személyiségnek hazai kezdeményezés vagy anyagi hozzájárulás nélkül valaha is emeltek volna ekkora és ilyen kivitelű, minőségű emlékművet.

A szobor a török gabonaforgalmi vállalat, a Toprak Mahsulleri Ofisi tekirdagi székháza előtti téren áll. Ez az intézmény sem közömbös nekünk magyaroknak, hiszen napjainkban talán a legszorosabb és egyben a leglátványosabban demonstrált török-magyar kapcsolatot az a mintegy egy millió hektár trákiai búza jelenti melynek a TMO a gazdája, és amely fajták vetőmagja a Magyar Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Kutatóintézetéből került e tájra. A martonvásári Arpathan és Atilla búzafajták ma is a legeredtebbek közé tartoznak Törökország négy európai megyéjében.

A tér ugyancsak újabb keletű. Lényegében a kikötői sétány sávjának meghosszabbítása. Ezt a területet 1988-ban hódította el a város a tengertől. A feltöltésen széleskörű összefogással alakult ki a mai park, melynek gondozói, ápolói az edirnei Trakya Egyetem tekirdagi mezőgazdasági fakultásának hallgatói.

A fejedelem nincs egyedül a parkban. Tőle pár lépésnyire a park másik rotundájában áll Tekirdağ jeles szülötte Namık Kemal. A költő álló alakja, ellentétben a fejedelemmel nem a tenger, hanem a város felé fordul. Kezében könyv, tekintete szuggesztíven előre mered. A szoborból dinamizmus árad. Némán is tanít, oktat.

Jó érzés a látogató számára ezt a szobor kettőst látni. Jelzi azt, hogy a két történelmi alakot, az emigrációba kényszerült magyar szabadsághóstit és a török szellemi megújulás „szabadságot, egyenlőséget és igazságot” hirdető költő forradalmárát Tekirdağ városa egyformán a magáénak érzi. Rákóczi Ferenc emlékéét Rodostóban ma már nem csak egy távoli ország és néhány helybéli polgár közös igyekezetével fenntartott szerény múzeum, hanem ez a város akaratából és erejéből állított grandiózus emlékmű is hirdeti. Köszönet érte!

Jolánkai Márton

TÖRÖK FÜZETEK

A Magyar-Török Baráti Társaság időszaki lapja

Szerkesztőbizottság:

Dávid Géza, Puskás László, Szmilkó Györgyi, F. Tóth Tibor

Felölős szerkesztő: F. Tóth Tibor

Tervezés, tipográfia: Takács István

Levél cím: Szmilkó Györgyi 1361 Budapest, Pf. 6.

Fax: 117-94-53; 117-27-19

Terjeszté az MTBT díjmentesen, a tagjai részére.

HU ISSN 1217-6141